

01

И Врховни касациони суд заштитио Зорана Пандурова

Најпознатија особа повезана са узбуњивачем, Зоран Падуров, комунални инспектор из Новог Сада који је помогао Марији Беретки да пријави корумпиране начелнике градске управе, добио је заштиту највише судске инстанце.

Врховни касациони суд потврдио је пресуде новосадских судова, основног и апелационог из 2017. године, којим је тужба Зорана Пандурова против градске управе усвојена у целости и његов премештај са позиције комуналног инспектора на теренски рад у „паук служби“ на уклањању возила затечених на јавним зеленим површинама, проглашен незаконитим.

Веће судија Бисерке Живановић, председнице већа, Споменке Зарић и Зоране Делибашић, чланица већа, донело је одлуку да одбије као неосновану ревизију Градске управе за инспекцијске послове Града Новог Сада која је обавезана да Зорану Пандурову накнади трошкове поступка у износу од нешто мање од 140 хиљада динара.

Узбуњивач Пандуров је у радном односу код тужиоца био од 1997. године, а 2015. је распоређен на радно место комуналног инспектора у Одсеку за контролу комуналног система, као дипломирани правник. У првој половини 2015. године за помоћ му се обратила колегиница Марија Беретка указујући на незаконитости које представљају и кривично дело. По ступању на снагу Закона о заштити узбуњивача она је полицији предала документацију која је указивала да надлежне службе незаконито избегавају да покрену прекршајне поступке против утицајних појединаца због паркирања на трави, а и сам Пандуров је дао обавештење Одељењу криминалистичке полиције Нови Сад о истим злоупотребама. И Пандуров и Беретка су трпели штетне радње јер су премештени на друге послове, Пандуров уз званично образложење да је повећан обим послова у Одсеку комуналне хигијене и да је неопходно да ради на уклањању возила затечених на зеленим површинама. Он је против овог налога изјавио приговор, а потом покренуо и поступак пред Вишим судом у Новом Саду где је тражио заштиту као лице повезано са узбуњиваче. Ова лица по Закону о заштити узбуњивача уживају исту заштиту као узбуњивачи. Виши суд је привременом мером одложио правно дејство премештаја до правоснажног окончања поступка.

„Код овако утврђеног чињеничног стања, правилно је у нижестепеним пресудама примењено материјално право када је поништен незаконит налог за рад“, наводи се у пресуди Врховног касационог суда донетој на седници 21. јуна ове године и додаје: „С обзиром на то да тужилац има статус повезаног лица, он има право на заштиту као и узбуњивач, јер је учинио вероватним да је према њему предузета штетна радња због повезаности са узбуњивачем Маријом

Беретком, с обзиром на то да јој је он пружао правну и моралну подршку у састављању и потписивању захтева и другим активностима, те да оспорени налог за рад од 28. септембра 2015. године није био последица потребе процеса и организације рада код туженог“.

01 Врховни касациони суд додаје да је Пандуров био једини комунални инспектор који је вршио надзор над радом стамбених зграда у Одсеку за комуналне системе, па није био у могућности да истовремено обавља и послове другог одсека који се обављају на терену.

У ревизији градске управе је наведено управо супротно, да Пандуров није био једини извршилац на поменутом радном месту и да су постојале потребе да ради у служби „паук“ са његовом стручном спремом.

Бивши начелник инспекцијске управе Новог Сада Владимир Балабан, кога је Марија Беретка оптужила за умешаност у корупцију, осуђен је условно на казну затвора од годину и по дана са роком провере од четири године. Судија Основног суда у Новом Саду Наташа Војновић донела је осуђујућу пресуду након што је Балабан са новосадским тужилаштвом склопио споразум о признању кривице. То је уједно и једини правоснажно окончан кривични поступак по пријави узбуњивача у Србији.

Зорану Пандурову је 2017. запаљен ауто испред његовог стана у новосадском насељу Детелинара. У експлозији која се догодила три сата после поноћи, у ноћи између 10. и 11. октобра није било повређених али је јачина експлозије узнемирила цео крај, а осим уништеног возила узбуњивача Пандурова оштећено је још једно возило. Полиција је пронашла починиоца који је признао кривицу. ■

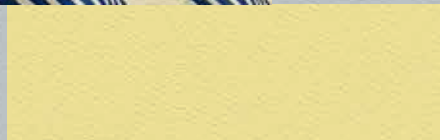
Почела примена Директиве ЕУ о заштити узбуњивача

Директива Европске унија о заштити узбуњивача почела је званично да се примењује 16. децембра, двадесет дана од објављивања у службеном гласнику ЕУ. У наредне две године, све чланице ЕУ мораће да усвоје посебне законе о заштити узбуњивача или да измене тренутне законе како би се усагласили са директивом.

Сада само десетак чланица ЕУ има законе којима штите узбуњиваче, али у пракси нема много случајева да су људи који пријаве неке незаконитости заиста заштићени.

Једна невладина организација у Шпанији је уз помоћ неколико посланика упутила нацрт закона о заштити узбуњивача, са уверењем да

ће та земља бити прва која ће директиву укључити у своје законодавство. На другој страни, биће занимљиво видети како ће директиву спровести Немачка, у којој велики послодавци изражавају озбиљну уздржаност или су чак врло непријатељски настројени према директиви. Посматрачи претпостављају да ће у Немачкој бити највећи притисак да се директива ослаби и да се пропише обавезно унутрашње узбуњивање, чиме ће грађани остати без могућности да сазнају за кршење јавног интереса. ■

Округли сто у Зрењанину

У сарадњи са Основним судом у Зрењанину, Пиштаљка је организовала округли сто „Улога судске власти у примени Закона о заштити узбуњивача“. Пред око тридесет учесника у сали Вишег суда у Зрењанину говорили су представници Пиштаљке, адвокати Милан Павлица и Душко Ковачевић, као и главни уредник Владимир Радомировић, и судија Апелационог суда у Новом Саду Боривоје Гајић.

Говорећи о значају узбуњивача, председник Основног суда у Зрењанину Златоје Анкић посебно је истакао случај судије Основног суда у Шапцу Биљане Мраовић, која је указивала на корупцију у том суду још 2009. године а сада је поново на удару политичара који су незадовољни њеном независношћу у одлучивању.

Представљен Приручник за јавне тужиоце

Важно је да узбуњивачи имају поверења у институције, а тужиоци да реагују по њиховим пријавама што пре, речено је 17. децембра на представљању Приручника за поступање јавних тужилаца по кривичној пријави узбуњивача у Клубу посланика у Београду.

Главни и одговорни уредник портала Пиштаљка, председник Удружења новинара Србије Владимир Радомировић рекао је да је подршка јавности потребна узбуњивачима, али и судијама, тужиоцима, полицији и овлашћеним лицима како би могли да раде без притисака политичара и других који имају за циљ ометање правде.

Заменица републичког јавног тужиоца др Јасмина Киурски истакла је да је Закон о заштити узбуњивача норматива која не покрива поступање тужилаштва, већ судија у заштити узбуњивача и накнаде штете. Истакла је да Приручник садржи конкретне препоруке у поступању тужилаштва према пријавама узбуњивача, као и да може користити стручној и широј јавности.

„Тежи се ка томе да тужилаштва препознају узбуњиваче“, рекла је Киурски.

Каоауторка Приручника, секретар Републичког јавног тужилаштва Гордана Самарџић истакла је да је Закон о заштити узбуњивача „златан стандард“, али да је неопходно да му се „да живот у практичној примени“, а да је за то потребно да институције функционишу.

Коаутор Приручника, стални представник Министарства правде САД Амит Кабравала рекао је да се некада узбуњивачи оправдано обраћају прво медијима, а не институцијама. „Особе које следе процедуре омогућују да институције функционишу. Медији могу користити, попут истраживачких новинара, али не могу да замене институције“, рекао је Кабравала. ■

ВЕСТИ

Савети за јавне тужиоце

Пише:
Амит Кабрала,
стални правни
саветник у
амбасади САД

1. Озбиљно схватите пријаве узбуњивача

Дојаве узбуњивача често садрже информације које могу бити помало нејасне, и у почетку може изгледати да њихове тврдње нису поткрепљене. Од пресудне је важности, међутим, да се њихове пријаве схвате озбиљно јер једна тврдња која може да делује нејасно или неосновано могла би бити тек „врх леденог брега” распрострањених неправилности или несавесног пословања у оквиру неке институције. Посао тужилаца и инспектора је да или прате трагове у истрази, или да непристрасно одбију да започну кривично гоњење уколико за то нема законских услова.

Узбуњивачи могу да помогну у откривању мреже неправилности у оквиру неке институције. Они могу да помогну да се објасне поступци који делују легитимно, али су, у ствари, незаконити. На пример, у контексту злоупотреба у јавним набавкама, узбуњивачи могу да објасне знаке упозорења, што укључује и рачуне за услуге које никад нису пружене; нетачне изјаве о квалификацијама или искуству привредног друштва дате у циљу добијања посла на тендеру; обезбеђивање мањкавих испорука или материјала; пропусте приликом испитивања и контроле квалитета; фалсификате докумената и њихове измене или израду лажних докумената; неправилности у подацима из електронског рачуноводства; и неуобичајене шеме плаћања.

2. Изградите поверење

Изградња поверења је неопходна за сваки однос, а то се још више односи на рад са узбуњивачима, од којих ће се тражити да потпуним странцима причају о врло личним – и често узнемирујућим – стварима. За многе узбуњиваче, ово може бити први сусрет са тужиоцем или полицијским службеником. Као и други сведоци, узбуњивачи морају да буду довољно сигурни како би могли да уложе ментални и емоционални напор који је потребан да би описали детаље кривичних дела и несавесног пословања. Уместо да разговор започнете баналним

биографским подацима, размислите о изградњи пријатељског односа – и поверења – избором одговарајућег тона, проналажењем заједничког интересовања или искуства, праћењем невербалних сигнала и показивањем саосећања. Размислите о томе да први разговор почнете тако што ћете узбуњивача или сведока, на начин који га не угрожава, замолити да каже нешто о себи. Ово га делом може ослободити почетне узнемирености. Поред тога, важно је описати начин на који ће разговор тећи, јер узбуњивачи често нису упознати са правним системом. На пример, узбуњивачу можете ставити до знања да сте му захвални на прилици да разговарате, да се надате да ћете боље разумети детаље онога што је открио и да ћете разговарати о будућим корацима.

Током сваког разговора – било да је у питању узбуњивач, оштећени, сведок или осумњичени – активно слушање је једна од основних компоненти изградње поверења. Да би проговорили, људи морају да осете да их неко слуша. Активно слушање је усредсређивање на говорника и његово прихватање. Ако вас бележење омета, замолите неког другог да бележи. Изградња поверења значи постављање отворених и несугестивних питања, постављање додатних питања ради разјашњења или дубљег истраживања без ометања тока разговора, као и резимирање изговореног како бисте се уверили да сте добро разумели сведока. То значи да мање говорите, а више слушате.

3. Одржавајте поверење

Поверење се мора активно одржавати јер оно није загарантовано пошто се једном успостави. Поверење се може одржавати путем редовних састанака лицем у лице, редовног информисања о тренутној ситуацији и „поштовања свих обавеза, од планирања времена до значајних обавеза” или „обавештавања унапред” ако нека обавеза мора да се прилагоди.

Другим речима, немојте кршити обећања и водите рачуна да не обећате превише, а да урадите премало. Слично томе, будите искрени са узбуњивачима, и на самом почетку и у свим интеракцијама, укључујући и у вези с тим да ли можете или не можете да одржите њихов идентитет тајним или обезбедите заштиту и привремене мере.

Поверење се развија у оба смера. Тужиоци и инспектори морају бити свесни да узбуњивачи, као и сви сведоци, могу бити пристрасни или имати личне мотиве који могу да доведу до лажних или непотпуних информација, или информација које доводе у заблуду. Стога је преко потребно проверити и потврдити оно што било који сведок каже.

4. Поткрепите све

Поткрепљујући докази су они докази који подржавају или јачају значење, тачност, аутентичност или истинитост неког другог доказа, укључујући и сведочење. Поткрепљујући доказ може бити неки предмет, нпр. исправе или финансијска документација. Слично томе, поткрепљујући доказ може бити и изјава сведока или сведочење које се поклапа са описом догађаја који је дао неки други сведок. Ако се може доказати да су два сведока (или више њих) били раздвојени и да нису били у дослуху или да нису чули изјаву оног другог, њихове изјаве могле би се прихватити као узајамно поткрепљујући описи истог догађаја или чињенице. Иако закон можда не тражи поткрепљивање доказа, такви докази су од кључне важности у кривичним предметима јер помажу суду да утврди чињенице ван разумне сумње. Наиме, током припреме за оптуживање или суђење, тужиоци у САД редовно утврђују главне елементе које је истакао узбуњивач или сведок и супротстављају их изјавама других сведока и објективним доказима, укључујући финансијску и банкарску документацију, електронску пошту, телефонске листинге,

симуловане куповине, тајна снимања и слично. Ово им омогућује да утврде који докази су поткрепљени и да се припреме за суђење.

Изузетно је важно да инспектори и тужиоци пронађу све доказе који могу да поткрепе чињенице о којима сведочи узбуњивач. Ако узбуњивач идентификује друге могуће сведоке или трагове, тужиоци су дужни да траже изјаве од тих сведока и да прате те трагове. Не само што ће овај процес омогућити да се испита тачност и веродостојност изјава узбуњивача већ ће, неизбежно, довести и до откривања других доказа. Поред тога, ако узбуњивач идентификује потенцијално битне документе, поруке из електронске поште, финансијску документацију и друге ствари, једнако је важно да се те ствари потраже путем, између осталог, налога тужиоца, наредби суда и налога за претрес. У том смислу, узбуњивачи представљају важан извор информација који је неопходан за обезбеђивање чињеничног основа за друге доказне радње или друге начине доказивања које нареди суд. Тужиоци, међутим, треба да воде рачуна да узбуњивачу не открију информације које током истраге добију из других извора осим ако то није неопходно за стварно напредовање истраге. Тиме се омогућује побијање навода да су такви независни докази утицали на памћење или сведочење узбуњивача, што јача његов кредибилитет.

У Сједињеним Америчким Државама – као и у Србији – тужиоци су задужени за кривично гоњење и, на крају за „остваривање правде.” Дужности, одговорности и приоритети тужилаца повремено се разликују од полицијских, иако њихов заједнички успех зависи од блиске сарадње. Приоритети и ресурси полиције, опет, често не дају довољно времена за вођење сложених или осетљивих истрага.

У таквим случајевима тужиоци морају бити креативни. Они, на пример, треба да размотре следеће технике и појединачно и заједно: (i) коришћење информација из отворених или јавно доступних извора, као што су привредни регистри и катастарске евиденције; (ii) тражење помоћи од других полицијских јединица, као што су специјализоване јединице за борбу против корупције; (iii) сарадња са самосталним републичким органима и независним телима, као што су порески органи и финансијско-обавештајна служба; (iv) коришћење лица запослених у тужилаштву за проналажење и вођење добровољних разговора са сведоцима; (v) коришћење стручњака из сопствених редова или финансијских форензичара за прикупљање и оцењивање доказа; (vi) тражење помоћи од организација цивилног друштва, као што је „Пиштаљка“, која на јединствен начин комбинује правно заступање узбуњивача и истраживачко новинарство; и (vii) директан рад са узбуњивачима и њиховим правним заступницима. Једноставно речено, тужиоци треба да прикупе информације из свих могућих извора у складу са законом, водећи рачуна о томе да прикупљени докази буду законити.

Када узбуњивач почне да сарађује са тужиоцима и полицијом, важно је не користити га као представника истражног тима који ће, док прикупља информације, кршити права или привилеговане односе неког лица. Тужиоци стално треба да имају на уму да се право физичких и правних лица да не буду изложени неоправданим претресима државних органа може примењивати када узбуњивач на основу упутстава истражних органа ради на прикупљању информација, докумената или других доказа. Уколико се сматра да је узбуњивач представник тужилаштва – односно да делује за рачун истражног тима – права његовог послодавца могу бити прекршена ако се без наредбе обави

претрес послодавчеве имовине. Слични обзире се примењују и у случајевима када узбуњивач може да омета привилеговане или поверљиве односе неког лица, као што је комуникација између адвоката и клијента. Да би утврдили да ли постоји представнички однос, тужиоци треба да размотре (i) да ли је неки члан истражног тима већ знао за ту интрузивну радњу и на њу прећутно пристао, и (ii) да ли је циљ узбуњивача био да помогне органима реда, а не да ради на остваривању сопствених циљева. Предузимањем ових мера предострожности може да се предупреди изузимање доказа које је прикупио узбуњивач у будућем поступку пред судом или на суђењу.

5. Израдите план рада на истрази

Истрага се мора планирати како би била ефикасна и исправно спроведена. Да би планирање било ефикасно тужиоци треба да почну рад на истрази имајући на уму њен крај – односно, шта мора бити доказано, против кога и како. План рада на истрази олакшава постизање овог циља.

Широко гледано, план рада на истрази је неформална скица начина на који ће се водити истрага. У њему се наводе (i) питања и чињенице које треба да буду доказане, (ii) могуће оптужбе, (iii) потенцијални извори информација и доказа, (iv) редослед обезбеђивања доказа и изјава сведока, (v) ко ће бити одговоран за спровођење конкретних доказних радњи, и (vi) када ће рад бити окончан. У њему се такође утврђује које информације и докази су већ прикупљени, а које информације тек треба прикупити да би се доказала могућа кривична дела. План рада на истрази је „живи документ“ који треба редовно ажурирати после сваког битног корака у истрази.

Паралелно са планом рада на истрази, тужиоци и инспектори морају да се припремају за разговоре са сведоцима. У Сједињеним Америчким Државама, тужиоци обично раде са инспекторима на изради скице циљева разговора, питања или тема које намеравају да покрију и признања или изјава које би желели да добију. Ако је лице са којим се води разговор израдило неке документе или може да их објасни, на пример поруке из електронске поште, тужиоци и инспектори ће унапред прегледати такве документе и имаће их код себе да би могли да их покажу сведоку или осумњиченом током разговора. Припрема је кључ за успех сваког разговора. Током разговора, међутим, једнако је важно активно слушати и не бити роб скице тока разговора. Исти ниво флексибилности примењује се и на план рада на истрази.

6. Будите проактивни

Успех у судском поступку не пада с неба – до њега се долази радом. Тужиоци и инспектори имају дискреционо право да воде истраге да би утврдили да ли је неко физичко или правно лице прекршило, крши или намерава да прекрши закон. Они су овлашћени да прикупљају и следе трагове у истрази од узбуњивача, медија, регулаторних тела, ревизора, финансијских институција и других извора. У циљу изградње успешних предмета, тужилачки и полицијски органи морају да проактивно делују, критички размишљају и заједно раде на испитивању сведока, планирању истражних и оперативних активности, вођењу паралелних финансијских истрага и идентификацији имовине проистекле из кривичног дела коју треба одузети.

(Одломак из чланка написаног за Приручник за поступање јавних тужилаца по кривичној пријави узбуњивача)